

KS. PIOTR TYLEC¹

BIBLIOTEKA DIECEZJALNA W SANDOMIERZU – HISTORIA I WSPÓŁCZESNOŚĆ²

Biblioteka Diecezjalna w Sandomierzu jako samodzielna i niezależna instytucja została powołana do życia 1 stycznia 2007 roku na mocy dekretu bp. Andrzeja Dzięgi. W jej skład weszły wówczas trzy sandomierskie jednostki kościelne: Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego, Biblioteka i Archiwum Kapituły Katedralnej oraz Archiwum Diecezjalne. Trzonem nowej instytucji stała się biblioteka seminaryjna, w jej bowiem ramach podjęto działania związane z gromadzeniem, zabezpieczeniem i udostępnianiem zbiorów wspomnianych jednostek. Z tej racji niniejszy artykuł ma za zadanie ukazanie przede wszystkim historii biblioteki sandomierskiego seminarium. Natomiast kwestie dotyczące współczesnej działalności Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu będą obejmowały również dzieje i zasoby dwóch wspomnianych jednostek archiwalnych (kapitulnej i diecezjalnej).

Na temat biblioteki sandomierskiego seminarium powstało już kilka książek i artykułów. Najwięcej uwagi poświęcił tej książnicy bp Walenty Wójcik, który opisał jej zasoby w kilku artykułach³. Szeroko

¹ Biblioteka Diecezjalna w Sandomierzu.

² Artykuł jest poszerzoną i uzupełnioną wersją publikacji: P. Tylec, *Biblioteka Diecezjalna w Sandomierzu*, „Zeszyty Sandomierskie”, 24,45 (2018), s. 35-41.

³ W. Wójcik, *Włączenie zbiorów poklasztornych do Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 1,2 (1959/1960), s. 50-56; tenże, *Starodruki w Bibliotece Kapituły Sandomierskiej*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 37 (1978), s. 249-259; tenże, *Archiwum i Biblioteka Kapituły w Sandomierzu*, „Archiwa, Bi-

omawia ją ks. Stanisław Kotkowski w swojej monografii o seminarium duchownym w Sandomierzu⁴. Natomiast zbiory Archiwum Kapituły Kolegiackiej i Katedralnej w formie inwentarzy przybliżył Feliks Kiryk⁵. Jednak ostatni artykuł prezentujący dzieje biblioteki został opublikowany w połowie lat dziewięćdziesiątych XX wieku⁶. Brakuje zatem opracowania, które obejmowałoby czasy najnowsze.

Niniejszy artykuł jest próbą ukazania historii sandomierskiej biblioteki oraz jej działalności w ostatnich latach i współcześnie. Tekst składa się z trzech części. Pierwsza z nich prezentuje historię księżnicy działającej w ramach seminarium duchownego w Sandomierzu (do 2007 roku). Kolejna część ukazuje jej działalność jako instytucji diecezjalnej oraz sposób funkcjonowania w czasach współczesnych. Na końcu opisano zasób biblioteczno-archiwalny.

1. Historia Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu

Biblioteka Seminarium Duchownego w Sandomierzu powstała wraz z utworzeniem instytucji, której podstawowym zadaniem jest kształcenie i wychowanie przyszłych kapłanów, a więc jesienią 1820 roku (uroczyste otwarcie „zakładu duchownego” nastąpiło 7 listopada 1820 roku)⁷. Książnica ta, podobnie jak wszystkie biblioteki w Królestwie Polskim, była podporządkowana Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (Komisja Rządowa WRiOP)⁸. Komisja ta podjęła starania o przeniesieniu zasobu biblioteki semi-

blioteki i Muzea Kościelne”, 7 (1963), s. 5–41; tenże, *Cenniejsze rękopisy Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 4 (1962), s. 259–330.

⁴ S. Kotkowski, *Seminarium Duchowne w Sandomierzu w latach 1820–1926*, oprac. H. Szumił, Sandomierz 2010, s. 114–118, 416–427.

⁵ F. Kiryk, *Pergaminy. Archiwum Kapituły Katedralnej Sandomierskiej. Katalog*, Sandomierz 2002; tenże, *Inwentarz rękopisów Archiwum Kapituły Kolegiackiej i Katedralnej w Sandomierzu XIII–XX wieku*, Sandomierz 2010; tenże, *Inwentarz rękopisów Archiwum Kapituły Kolegiackiej i Katedralnej w Sandomierzu*, t. 2: XII–XX wiek, Kraków 2018.

⁶ J. Mazur-Pietrzyk, *Druki sandomierskie przechowywane w Bibliotece Seminarium Duchownego w Sandomierzu*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 64 (1995), s. 463–564.

⁷ M. Buliński, *Monografia miasta Sandomierza*, Warszawa 1879 (reprint 2005), s. 405.

⁸ M. Osiecka, *System kancelaryjny i archiwalny komisji rządowych w Królestwie Polskim w latach 1815–1867* [pr. doktorska napisana pod kierunkiem dr. hab. Stefana Ciary], Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2014 [mps], s. 37.

narium kieleckiego do Sandomierza. Jednak zabiegi te nie przyniosły pożądanego skutku⁹.

W początkowym okresie zbiory omawianej biblioteki były bardzo skromne. Około połowy lat trzydziestych XIX wieku posiadała zbiór starych książek, które nie nadawały się do nauczania, oraz kilka nowo sprowadzonych dzieł teologicznych. Stan ten nie zaspokajał potrzeb alumnów i profesorów¹⁰. Z tego powodu władze diecezjalne zwróciły się z prośbą do proboszczów, aby ofiarowali swoje książki na rzecz biblioteki seminarialnej. Akcja ta spotkała się z życzliwym przyjęciem ze strony duchowieństwa. Kapłani ofiarowywali nie tylko swoje księgozbiory (m.in. proboszcz z Obrazowa przekazał 110 książek, a pleban z Odrowąża – 50), ale również składali na ten cel ofiary pieniężne¹¹.

Okazją dla znacznego powiększenia zasobu Biblioteki WSD w Sandomierzu była likwidacja księgozbiorów poklasztornych na terenie diecezji sandomierskiej. Na mocy dekretu kasacyjnego abp. Franciszka Skarbka-Malczewskiego z 17 kwietnia 1819 roku zlikwidowano we wspomnianej diecezji dwa opactwa benedyktyńskie (świętokrzyskie i sieciechowskie), trzy klasztory cysterskie (w Koprzywnicy, w Wąchocku i w Sulejowie) oraz erem kamedułów w Rytwianach¹². Księgozbiory likwidowanych klasztorów przeznaczono na potrzeby Biblioteki Publicznej w Warszawie (do 24 marca 1818 roku była to Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego¹³). W związku z tym 11 maja 1819 roku Komisja Rządowa WRiOP wydelegowała Samuela Bogumiła Lindego, dyrektora tejże biblioteki, do przejęcia księgozbiorów klasztornych. Miał on za zadanie przeglądać biblioteki kościelne i wybierać te książki, które według jego uznania były odpowiednie, po czym transportem wodnym lub lądowym wysyłać je do Warszawy¹⁴. Zadanie to podjął już w drugiej poło-

⁹ J. Zdanowski, *Seminarium duchowne w Kielcach. Szkic historyczny w dwóchsetną rocznicę założenia*, Kielce 1927, s. 33.

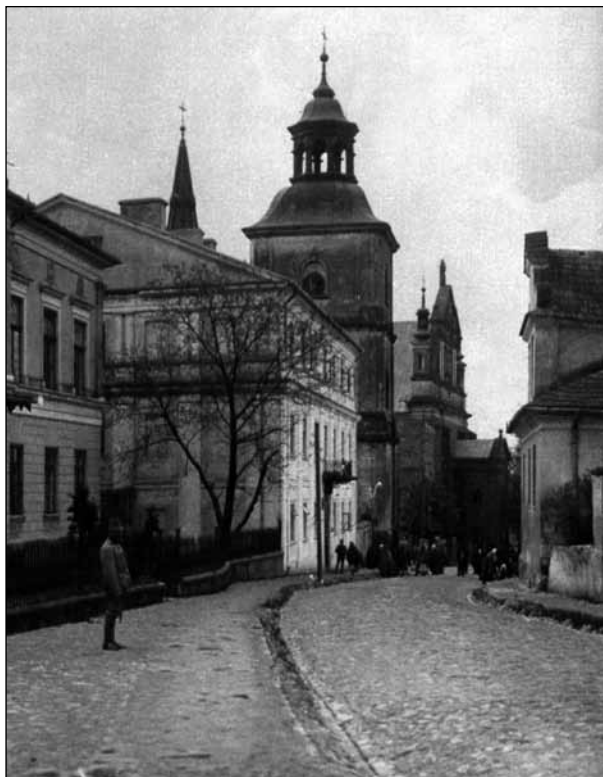
¹⁰ S. Kotkowski, *Seminarium Duchowne*, s. 117.

¹¹ W. Wójcik, *Włączenie zbiorów*, s. 53.

¹² F. Borowski, *Dekret kasacyjny z roku 1819 i jego wykonanie w stosunku do zakonów diecezji sandomierskiej*, „*Studia Sandomierskie*”, 18,1 (2011), s. 37-38.

¹³ E. Kobierska-Maciuszko, *Stary i nowy BUW – zdarza nam się raz na sto lat!*, w: *Stare i nowe w bibliotece. Współpraca czy konkurencja. Konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego. Materiały konferencyjne*, red. M. Wrocławska, J. Jerzyk, Łódź 2010, s. 251.

¹⁴ M. Łodyński, *Materiały do dziejów państwowej polityki bibliotecznej w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim (1807-1831)*, Wrocław 1958, s. 31-32.

Fot. 1. Pierwsza siedziba biblioteki seminaryjnej w Sandomierzu, obecnie Kuria Diecezjalna (drugi budynek od lewej), przełom XIX i XX wieku

wie maja 1819 roku i realizował je przez kolejne cztery miesiące. Dyrektor Biblioteki Publicznej przekroczył jednak uprawnienia władz państwowych. Udał się bowiem nie tylko do skasowanych klasztorów, lecz również do innych bibliotek kościelnych¹⁵. Samuel Linde z terenu diecezji sandomierskiej wysłał do Warszawy 15 634 książki. Większość z nich, tj. 14 625 (93,5 proc.), pochodziła ze skasowanych klasztorów (na Świętym Krzyżu – 4 400; w Sieciechowie – 3 055; w Koprzywnicy – 2 572; w Wąchocku – 2 438; w Sulejowie – 2 312; w Rytwianach – 475). Jednak nieco ponad 1 tys. woluminów (1 009) pozyskano z innych bibliotek kościelnych (z klasztoru oo. Bernardynów w Opatowie – 419; z kościoła farnego w Koprzywnicy – 250; z klasztoru oo. Dominikanów w Sandomierzu

¹⁵ F. Borowski, *Dekret kasacyjny*, s. 71.

– 208; z klasztoru Panien Benedykynek w Sandomierzu – 102¹⁶; od Kapituły Kolegiackiej w Sandomierzu – 25; z klasztoru oo. Reformatorów w Sandomierzu – 5)¹⁷.

Pozostałe w skasowanych klasztorach woluminy próbowano sprzedać na licytacji, jednak nie znaleziono na nie nabywców¹⁸. Dlatego 19 lipca 1820 roku minister Stanisław Potocki upoważnił bp. Adama Prospera Burzyńskiego do przejęcia tych egzemplarzy na rzecz biblioteki seminaryjnej¹⁹. W tym celu biskup sandomierski wyznaczył sześciu komisarzy, którzy mieli się udać do wyznaczonych klasztorów. Ich zadaniem było porównanie inwentarza ze stanem faktycznym biblioteki i sporządzenie raportu z inwentaryzacji. Poza tym mieli przejąć klucze do pomieszczeń bibliotecznych, drzwi zaś opieczetować²⁰. Biskup Burzyński nie śpieszył się z przejęciem księgozbiorów bibliotecznych. Nie chciał bowiem sprawiać wrażenia, że przejęcie książek jest równoznaczne z aprobatą kasaty klasztorów. Swoją zwłokę tłumaczył brakiem funduszy na transport książek. Woluminy te sprowadzono do biblioteki seminaryjnej jeszcze długo po śmierci biskupa Burzyńskiego (m.in. księgozbiór cystersów z Wąchocka trafił do Sandomierza dopiero w styczniu 1844 roku²¹), a część z nich nigdy tam nie dotarła²².

Władze diecezjalne starały się otoczyć opieką bibliotekę seminaryjną. Dowodem na to jest Statut Seminarium Duchownego w Sando-

¹⁶ Ksieni klasztoru Panien Benedykynek w Sandomierzu interweniowała za pośrednictwem bp. A. Burzyńskiego o zwrot książek, które były potrzebne mniszkom do codziennego użytku; W. Wójcik, *Włączenie zbiorów*, s. 51.

¹⁷ *Tamże*. Samuel Linde dostarczył do Biblioteki Publicznej ok. 50 tys. książek (inne źródła podają dokładną liczbę: 42 577 wol.); F. Borowski, *Dekret kasacyjny*, s. 72. Większość z nich w 1834 roku wywieziono do Petersburga; *tamże*.

¹⁸ Na Świętym Krzyżu pozostało 1 905 książek; w Wąchocku – 1 805; w Sulejowie – 932. W pozostałych bibliotekach poklasztornych liczba ta nie została ustalona; *tamże*, s. 52.

¹⁹ *Tamże*, s. 51-52.

²⁰ S. Kotkowski, *Seminarium Duchowne*, s. 116.

²¹ Wcześniej został częściowo ograbiony przez hr. Leona Łubieńskiego; F. Borowski, *Dekret kasacyjny*, s. 146.

²² W. Wójcik, *Włączenie zbiorów*, s. 52-53. Obecnie w Bibliotece Diecezjalnej w Sandomierzu znajduje się dziewięćdziesiąt dziewięć książek pochodzących ze skasowanych w 1819 roku klasztorów (Święty Krzyż – dwadzieścia sześć; Sieciechów – piętnaście; Koprzywnica – czternaście; Sulejów – cztery; Wąchock – dwadzieścia siedem; Rytwiany – trzynaście); D. Rejman, M. Kopec, *Sprawozdanie końcowe z prac inwentaryzacyjnych druków z bibliotek klasztornych znajdujących się w Bibliotece Diecezjalnej w Sandomierzu. Etap od czwartego do ósmego: 1 V 2013 – 31 V 2014 r.*, „Hereditas Monasteriorum”, 4 (2014), s. 502-503.

mierzu z 1828 roku. Przewidywał on na utrzymanie biblioteki 200 złp rocznie. Prawdopodobnie Komisja Rządowa WRiOP nie przyznała żadnych dodatkowych funduszy na utrzymanie tej ksiąźnicy. Dlatego środki te miały pochodzić z funduszu seminaryjnego (rozdz. 5, § 14). Opiekę nad księgozbiorem miał sprawować wiceregens (wicerektor), którego zadanie polegało na uporządkowaniu i spisaniu woluminów oraz na katalogowaniu nowych (rozdz. 111, § 32)²³. Podobne zapisy znalazły się w statucie seminaryjnym z 6 lutego 1841 roku, wydanym przez administratora diecezji sandomierskiej, biskupa nominata Klemensa Bąkiewicza. W dokumencie tym bibliotece seminarium duchownego poświęcono trzy paragrafy (189-191). Zalecały one m.in. założenie księgi, w której odnotowywano by wypożyczenia ksiąźek i ich zwrot²⁴. Nowe rozporządzenia stały się również impulsem do sporządzenia pierwszego inwentarza bibliotecznego. Został on spisany w latach 1841-1845. Zachowano w nim porządek rzeczowy, dzielący księgozbiór na trzynaście sekcji. We wspomnianym katalogu znalazło się 169 pozycji. Najwięcej z nich (sześćdziesiąt jeden) należało do „zbioru różnych tekstów” (miscellanea), które ofiarowano bibliotece przez bp. Józefa Goldtmanna, jak również do działu Pisma Świętego i hermeneutyki (siedemnaście) oraz historii (czternaście). Zazwyczaj były to ksiąźki dziewiętnastowieczne (110), jednak część z nich pochodziła z XVIII (trzydzieści osiem) i XVII wieku (trzy)²⁵.

W kolejnych latach zasób biblioteki seminaryjnej sukcesywnie się powiększał (m.in. poprzez darowizny kapłanów i zakup nowych pozycji). Na początku lat sześćdziesiątych XIX wieku osiągnął liczbę ok. 2 tys. woluminów²⁶. Niestety w nocy z 16 na 17 czerwca 1863 roku z nieznanых przyczyn w gmachu seminaryjnym wybuchł pożar. Zniszczył on całe poddasze, na którym znajdowała się spiźarnia, sala wykładowa i biblioteka²⁷. Pożar strawił ponad 90 proc. wszystkich ksiąźek. Zdołano uratować ich nieco ponad 150 (ks. Ludwik Piotrowicz podaje liczbę 166²⁸, natomiast regens seminaryjny, ks. An-

²³ S. Kotkowski, *Seminarium Duchowne*, s. 116.

²⁴ W. Wójcik, *Włączenie zbiorów*, s. 53.

²⁵ S. Kotkowski, *Seminarium Duchowne*, s. 118, 418.

²⁶ J. Mazur-Pietrzyk, *Druki sandomierskie*, s. 469.

²⁷ A. Bułakowski, *Korespondencja z sandomierskiego*, „Przegląd Katolicki”, 1 (1863), s. 429.

²⁸ L. Piotrowicz, *Biblioteka w seminarium sandomierskim*, „Przegląd Katolicki”, 19 (1881), s. 476.

toni Misiurski – 171²⁹). Wspomniany powyżej ksiądz Piotrowicz uważał, że zachowane pozycje były dziełami „lepszymi i nowszymi” (znajdowało się wśród nich jedynie dwadzieścia jeden starodruków), zdeponowanymi czasowo w mieszkaniu regensa³⁰. Straty biblioteczne szacowano na co najmniej 1 tys. rubli³¹. W zaistniałej sytuacji władza diecezjalna zwróciła się do miejscowego duchowieństwa o pomoc dla biblioteki seminaryjnej. Apel ten przyniósł bardzo szybko pożądany oddźwięk, m.in. motywując ks. Walentego Właźlackiego do przesłania książek, które nadal znajdowały się w budynkach pocysterskich w Koprzywnicy (15 października 1863 roku). Trzeciego maja 1864 roku przesłano 125 pozycji po zmarłym ks. Antonim Zwolenkim, byłym administratorze diecezji sandomierskiej³². Natomiast kapłani pięciu dekanatów złożyli na rzecz biblioteki 220 stypendiów mszalnych, dzięki którym ks. Melchior Buliński zakupił osiemdziesiąt dziewięć książek. Biskup sandomierski Józef Juszyński zaapelował o pomoc dla księżnicy sandomierskiej do Komisji Rządowej WRiOP. Komisja ta zaleciła, aby zwrócić się w tej sprawie do dyrektora Biblioteki Głównej w Warszawie, ks. Adama Jakubowskiego. Jednak ten nie przekazał do Sandomierza żadnych znaczniejszych darów. Ciekawą inicjatywą wykazał się wówczas ks. Antoni Sotkiewicz, kapłan diecezji sandomierskiej, a w okresie późniejszym jej ordynariusz, pracujący jako profesor Akademii Duchownej w Warszawie³³. Jako redaktor czasopisma „Przegląd Katolicki” wystosował do czytelników prośbę o pomoc sandomierskiej bibliotece. W ramach tej akcji w maju 1866 roku udało się zakupić 513 książek. Wiele dzieł teologicznych przekazali również księża archidiecezji warszawskiej³⁴. W 1865 roku podjęto decyzję, by do gmachu seminaryjnego dobudować piętrowy pawilon. Dzieło to zostało ukończone w 1867 roku. W tym właśnie budynku zlokalizowano pomieszczenia biblioteczne³⁵.

²⁹ W. Wójcik, *Włączenie zbiorów*, s. 53.

³⁰ L. Piotrowicz, *Biblioteka w seminarium*, s. 476.

³¹ W. Wójcik, *Włączenie zbiorów*, s. 53-54.

³² Ks. Antoni Zwolenki zmarł 26 lutego 1864 roku; J. Wiśniewski, *Katalog prelatów i kanoników sandomierskich od 1186 do 1926 r. tudzież sesje Kapituły Sandomierskiej od 1581 do 1866 r.*, Radom 1928, s. 329-330.

³³ P. Kubicki, *Biskup Antoni Ksawery Sotkiewicz, biskup sandomierski 1826-1901. Zarys monograficzny*, Sandomierz 1931, s. 23-33.

³⁴ W. Wójcik, *Włączenie zbiorów*, s. 54-55.

³⁵ *Tamże*, s. 62; S. Kotkowski, *Seminarium Duchowne*, s. 220.

W drugiej połowie lat sześćdziesiątych XIX wieku Bibliotekę WSD w Sandomierzu zasiłowały książki pochodzące z jedenastu skasowanych klasztorów, które znajdowały się na terenie diecezji sandomierskiej (pijarzy z Radomia; reformaci z Sandomierza, Solca i Rytwian; filipini ze Studziannej; bernardyni z Radomia, Opatowa i Kazanowa; franciszkanie ze Smardzewic i Zawichostu oraz dominikanie z Sandomierza³⁶). Klasztory te uległy likwidacji na skutek represji po Powstaniu Styczniowym. Na mocy decyzji namiestnika Królestwa Polskiego z 17 lutego 1865 roku księgozbiory bibliotek zakonnych przeszły na własność omawianej księżnicy. Podobny los miał spotkać bibliotekę skasowanego Instytutu Księży Demerytów na Łysej Górze (decyzja z 13 listopada 1865 roku)³⁷. Ze strony władz państwowych przedsięwzięcie to nadzorowała Sekcja Wyznań Rządu Gubernialnego w Radomiu. Natomiast stronę kościelną reprezentował delegat biskupa sandomierskiego w osobie ks. Jana Gackiego³⁸. Miał on otrzymać od rządu 300 rubli zapomogi z przeznaczeniem na pokrycie kosztów transportu księgozbiorów do Sandomierza. Była to suma zbyt mała, pozwalająca na przewiezienie woluminów tylko z jednej biblioteki klasztornej. Zresztą jak się okazało, ksiądz Gacki nigdy tych pieniędzy nie otrzymał. W tej sytuacji z pomocą duchownemu pośpieszyli burmistrzowie, którzy sami wynajmowali furmanki, na których układano paki i worki z książkami. Nieraz tomy zrzucano luzem na wozy, jedynie przykrywając je płachtą. Natomiast w bibliotece seminaryjnej ze względu na brak odpowiednich szaf i regałów książki układano w stosy. Proces przewożenia księgozbiorów poklasztornych do Sandomierza trwał do 1867 roku³⁹. Księżnicę seminaryjną zasiłowało wówczas ponad 10 tys. pozycji (zsumowanie wykazów z poszczególnych bibliotek klasztornych daje liczbę 10 916)⁴⁰. Najwięcej książek przejęto z klasztoru oo. Pijarów z Radomia – 3 123 tomy⁴¹. Natomiast najcenniejsze zbiory przewieziono

³⁶ J. Rokoszyński, *Stare druki przechowywane w bibliotece seminaryjnej w Sandomierzu*, „Kwartalnik Teologiczny”, 1,3-4 (1902), s. 1-6.

³⁷ S. Kotkowski, *Seminarium Duchowne*, s. 421-422.

³⁸ W. Pestka, *Jak mało... Ks. Józef Gacki (1805-1876) – zarys biografii*, Radom 2012, s. 94.

³⁹ W. Wójcik, *Włączenie zbiorów*, s. 59; S. Kotkowski, *Seminarium Duchowne*, s. 422-423.

⁴⁰ W. Wójcik, *Włączenie zbiorów*, s. 61.

⁴¹ Obecnie w omawianej bibliotece znajduje się 2 645 starodruków z tejszej księżnicy; D. Rejman, M. Kopeć, *Sprawozdanie końcowe*, s. 504. Pozostałe pozycje (ok. 500) mogły być drukami dziewiętnastowiecznymi, które nie były inwentaryzowane przez pracownice

z klasztoru oo. Bernardynów z Radomia (1 398 książek⁴²), wśród których było pięćdziesiąt osiem inkunabułów i 328 druków z XVI wieku⁴³. Z pozostałych klasztorów po 2010 roku odnaleziono następującą liczbę starodruków: od bernardynów z Kazanowa – 195; od bernardynów z Opatowa – 475; od dominikanów z Sandomierza – 440; od filipinów ze Studziannej – 1 482; od franciszkanów ze Smardzewic – 201; od franciszkanów z Zawichostu – 18; od reformatów z Sandomierza – 2 025; od reformatów z Solca – 1 364⁴⁴.

Fot. 2. Ks. Apolinary
Knothe (1844-1894)

Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu i nie zostały ujęte w cytowanym sprawozdaniu końcowym.

⁴² W Bibliotece Diecezjalnej przechowywanych jest dziś 578 starodruków z tegoż klasztoru; *tamże*, s. 502.

⁴³ W. Wójcik, *Włączenie zbiorów*, s. 61.

⁴⁴ D. Rejman, M. Kopec, *Sprawozdanie końcowe*, s. 502-504.

Poważnym problemem, przed którym stanęła biblioteka seminaryjna po przewiezieniu księgozbiorów zakonnych, stało się ich uporządkowanie. Zadania tego jako pierwszy podjął się ks. Apolinary Knothe (1844-1894). Przy pomocy kleryków udało mu się spisać 1 664 pozycje. Zadanie to kontynuowali księża: Wawrzyniec Kukliński, Stanisław Jackowski, Teodor Banaszekiewicz oraz Ludwik Piotrowicz. Ostatni z nich za pełną poświęcenia pracę otrzymał godność kustosa biblioteki. Do czerwca 1875 roku skatalogowano 5 861 książek, które podzielono na dwanaście działów i rozmieszczono w dwudziestu dziewięciu szafach (znajdowały się one w oficynie seminaryjnej, w jednej obszernej sali⁴⁵). Pięć lat później liczba skatalogowanych pozycji sięgała 9 tys. W 1894 roku cały księgozbiór seminaryjny liczył 12 567 tytułów w 15 623 tomach. Przełom XIX i XX wieku to czas, kiedy za bibliotekę odpowiadał ks. Stanisław Puławski i ks. Antoni Rewera⁴⁶.

Fot. 3. Obecna siedziba biblioteki seminaryjnej w Sandomierzu, ok. 1905

⁴⁵ L. Piotrowicz, *Biblioteka w seminarium sandomierskim (dokończenie)*, „Przegląd Katolicki”, 19 (1881), s. 509.

⁴⁶ S. Kotkowski, *Seminarium Duchowne*, s. 425.

W 1904 roku, po przeniesieniu seminarium do gmachu poklasztornego panien benedyktynek, biblioteka przez trzy lata nadal pozostawała w dotychczasowych zabudowaniach. Stanowiło to trudność dla alumnów, którzy w celu skorzystania z zasobów księżnicy musieli wychodzić poza budynek formacyjny. Podjęto starania o szybkie przeniesienie jej do nowego miejsca zamieszkania kleryków. Udało się to zrealizować w 1907 roku, kiedy bibliotekę umieszczono na dolnym piętrze nowo urządzonego seminarium duchownego. Adaptacją pomieszczeń na potrzeby księżnicy zajął się ówczesny regens seminaryjny, ks. Paweł Kubicki⁴⁷. W tym czasie biblioteka wzbogaciła się o książki i archiwalia ze skasowanego klasztoru Panien Benedyktynek (według spisu z 1874 roku księgozbiór klasztorny liczył 879 pozycji⁴⁸, w tym pięć inkunabułów⁴⁹). Do księżnicy seminaryjnej przekazano również woluminy z biblioteki dominikanów klimontowskich⁵⁰. Natomiast drogą licytacji zakupiono około 1 tys. pozycji po bp. Antonim Sotkiewicz⁵¹.

Dalsze prace nad uporządkowaniem i opracowaniem księgozbioru seminaryjnego prowadził ks. Andrzej Wyrzykowski, który w latach 1907-1955 pełnił funkcję bibliotekarza omawianej księżnicy⁵². Duchowny ten odszedł od metody porządkowania książek działami, przyjął zaś zasadę wyłożoną w podręczniku Arnima Graesela⁵³. Najpierw więc ułożył druki o największym formacie, następnie rękopisy liturgiczne, inkunabuły i cenniejsze druki. Woluminom nadał numerację ciągłą. Każdą książkę opisał na dwóch kartach, które włączył do katalogu podstawowego i dziesiątego. Do tych prac ksiądz Wyrzykowski zaangażował grupę kleryków, którym pozwalał na katalogowanie prostszych w opisie druków. Do połowy lat pięćdziesiątych XX wieku skatalogowano 45 tys. pozycji,

⁴⁷ W. Wójcik, *Włączenie zbiorów*, s. 64; S. Kotkowski, *Seminarium Duchowne*, s. 425-426.

⁴⁸ S. Kotkowski, *Seminarium Duchowne*, s. 425.

⁴⁹ Obecnie w Bibliotece Diecezjalnej znajdują się 842 starodruki ze znakami proveniencyjnymi benedyktynek sandomierskich; D. Rejman, M. Kopeć, *Sprawozdanie końcowe*, s. 502.

⁵⁰ W. Kukliński, *Miasto prywatne Klimontów*, Sandomierz 1911, s. 197. Po 2010 roku udało się odnaleźć w sandomierskiej księżnicy pięćdziesiąt pięć starodruków z tegoż klasztoru; *tamże*, s. 503.

⁵¹ J. Rokoszny, *Stare druki*, s. 2.

⁵² W. Wójcik, *Ks. Andrzej Wyrzykowski (1879-1955)*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 2,1-2 (1961), s. 298.

⁵³ A. Graesel, *Handbuch der Bibliothekslehre*, Leipzig 1902.

Fot. 4. Jeden z magazynów bibliotecznych, ok. 1915

w tym 18 tys. starodruków⁵⁴. Wspomniany bibliotekarz osobiście prowadził wypożyczalnię. Podczas udostępniania książek udzielał cennych rad bibliograficznych. W 1933 roku został członkiem Koła Związku Bibliotekarzy Polskich we Lwowie. Współpracował i korespondował z wieloma uczonymi, służąc im informacjami o zbiorach sandomierskich⁵⁵.

Biblioteka seminaryjna sukcesywnie powiększała swój zasób. W 1911 roku sprowadzono z wydawnictwa Gustav Fock w Lipsku komplet patrologii greckiej i łacińskiej Migne'a oraz *Acta sanctorum* bollandystów. Wiele nowych pozycji zakupiono z ofiar księży i kleryków (m.in. encyklopedie kościelne polskie i niemieckie, dzieła

⁵⁴ W. Wójcik, *Włączenie zbiorów*, s. 64.

⁵⁵ Tenże, *Ks. Andrzej Wyrzykowski*, s. 299.

Fot. 5. Ks. Andrzej Wyrzykowski z alumnami seminarium duchownego w Sandomierzu podczas katalogowania księgozbioru (ok. 1915)

klasyków filozofii i in.). Niektórzy duchowni zapisywali bibliotece sandomierskiej swoje księgozbiory. W ten sposób ksiąźnica ta w 1919 roku wzbogaciła się o 2 tys. pozycji należących do ks. Jana Gajkowskiego. Do takiej praktyki zachęcał też I Synod Diecezji Sandomierskiej z 1923 roku (art. 247, § 1)⁵⁶. W okresie międzywojennym biblioteka powiększała się tą drogą o 150 – 300 pozycji rocznie⁵⁷. Jeszcze kilkakrotnie trafiły do ksiąźnicy seminarijnej zbiory zabytkowe: w 1932 roku przekazano pojedyncze książki po paulinach z Beszowej, w 1950 roku – zbiory prepozytów i mansjonarzy ze Skrzynna, a w 1955 roku – druki kanoników regularnych od pokuty (zwanych markami) z Bogorii⁵⁸.

⁵⁶ *Prima Synodus Dioecesis Sandomiriensis*, Sandomierz 1923, s. 131. Podobne zalecenia uchwalono na II Synodzie Diecezji Sandomierskiej; *Aby byli jedno. Drugi Synod Diecezji Sandomierskiej. Dekrety i Instrukcje*, Sandomierz 1999, s. 469-470.

⁵⁷ S. Kotkowski, *Seminarium Duchowne*, s. 427.

⁵⁸ W. Wójcik, *Włączenie zbiorów*, s. 63. Obecnie w bibliotece znajduje się trzydzieści pięć starodruków tej proveniencji; D. Rejman, M. Kopeć, *Sprawozdanie końcowe*, s. 504.

Od 1948 roku z pomocą ks. Wyrzykowskiemu w prowadzeniu księżnicy pośpieszył ks. Walenty Wójcik, który z czasem został głównym bibliotekarzem seminaryjnym. Funkcję tę pełnił do czasu przyjęcia sakry biskupiej (2 lutego 1961 roku). Następnie stanowisko to piastował ks. Stanisław Drypa (1961-1983) oraz ks. Marek Kozera (1984-1991). W tym czasie biblioteka nadal powiększała swój księgozbiór. W 1975 roku liczyła prawie 60 tys. druków z XIX i XX wieku, około 20 tys. starodruków oraz 695 tytułów czasopism. Pomieszczenia biblioteczne okazały się za ciasne na tak okazałe zbiory. Stłoczono je w zaledwie czterech magazynach i czytelnicy, zwanej też zakładem naukowym. Przez pewien okres napływające książki nie były katalogowane. Zapisywano jedynie te, które trafiały bezpośrednio do czytelnicy⁵⁹.

W 1992 roku, wraz ze zmianą granic diecezji sandomierskiej, dyrektorem biblioteki seminaryjnej został ks. Michał Spociński. Pracował jednak na tym stanowisku tylko przez rok. W tym czasie w czytelnicy zatrudniono bibliotekarkę. Była to pierwsza osoba spoza grona duchownych i kleryków, która zajmowała się omawianą księżnicą.

W okresie od 1993 do 1998 roku funkcję dyrektora pełnił ks. Stanisław Bastrzyk. Wówczas przyjęto do pracy kolejne dwie bibliotekarki, które rozpoczęły wprowadzanie księgozbioru do katalogu komputerowego (program MAK).

Na przełomie XX i XXI wieku (1998-2002) bibliotekę kierował ponownie ks. Michał Spociński. W tym czasie księżnica wraz z całym gmachem seminaryjnym przeszła generalny remont. Zmieniono wówczas układ pomieszczeń bibliotecznych oraz zainstalowano dwa regały przesuwne, dzięki którym zaoszczędzono dużą część powierzchni magazynowej.

W latach 2002-2006 stanowisko dyrektora biblioteki zajmował ks. Marek Reczek. Dzięki jego staraniom rozbudowano zaplecze techniczne, m.in. infrastrukturę informatyczną. Ksiądz Reczek sprowadził z Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie komorę fumigacyjną, która pozwalała na odgrzybianie zainfekowanych egzemplarzy.

⁵⁹ J. Mazur-Pietrzyk, *Druki sandomierskie*, s. 475.

2. Biblioteka Diecezjalna w Sandomierzu

Jak to już wspomniano na wstępie, 1 stycznia 2007 roku księżnica Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu została przekształcona w Bibliotekę Diecezjalną. W tym czasie jej zarządcą był ks. Andrzej Barzycki. Przyczynił się on do remontu trzech pomieszczeń magazynowych, gdzie zainstalowano piętrowe regały stacjonarne. Ksiądz Barzycki zorganizował i wyposażył pracownię digitalizacyjną. Założono również bibliotekę cyfrową, dzięki której można udostępniać zdigitalizowane publikacje w Internecie⁶⁰. Duchowny starał się o pozyskanie środków na konserwację zabytkowego księgozbioru. W tym czasie prowadzono retrokonwersję katalogu kartkowego do formy elektronicznej. Baza kilkudziesięciu tysięcy rekordów posłużyła do ich konwersji na standardowe opisy MARC21 (prace nad katalogiem trwają do dziś, gdyż część opisów nadal wymaga poprawek).

Inicjatywy podjęte przez ks. A. Barzyckiego zostały dostrzeżone w 2011 roku, kiedy to wyróżniono go Świętokrzyską Nagrodą Kultury drugiego stopnia za osiągnięcia o charakterze ogólnopolskim w dziedzinie upowszechniania i ochrony dziedzictwa narodowego.

Księżnicą diecezjalna pod zarządem księdza Barzyckiego przyłączyła się do Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides”. Od tego czasu podjęła bliską współpracę z innymi bibliotekami kościelnymi w zakresie wypożyczeń międzybibliotecznych, wymiany dubletowej i innej pomocy. Pracownicy Biblioteki Diecezjalnej biorą też aktywny udział w walnych zgromadzeniach Federacji. Najbliższe spotkanie bibliotekarzy kościelnych (2019), które tradycyjnie zaplanowano na wrzesień, będzie się odbywać w Sandomierzu.

We wrześniu 2012 roku na funkcję dyrektora biblioteki został powołany ks. Andrzej Jakóbczak. Kontynuował on prace konserwacyjne nad zabytkowym księgozbiorem. Poza tym podjęto inwentaryzację zbiorów poklasztornych w ramach programu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego „Dziedzictwo kulturowe po klasztorach skasowanych na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej oraz na Śląsku

⁶⁰ Liczba publikacji znajdujących się w cyfrowej bibliotece według stanu z 7 lutego 2019 roku wynosi 2 203. Łączna liczba czytelników od 2 października 2008 roku to 3 534 804, <http://bc.bdsandomierz.pl/dlibra>, 07.02.2019.

w XVIII i XIX w.: losy, znaczenie, inwentaryzacja”⁶¹. Równocześnie rozpoczęto katalogowanie księgozbioru w nowym systemie informacyjnym Koha⁶². System ten jest wykorzystywany przez 900 bibliotek na całym świecie, w tym 167 akademickich. Pozwala on m.in. na zamawianie książek do wypożyczenia spoza gmachu biblioteki lub ich prolongatę. Oprócz katalogowania nowych pozycji (ostatnia wciągnięta do inwentarza książka nosi sygnaturę 105 616) do systemu sukcesywnie wprowadza się również inkunabuły i starodruki, co jest rzadkością wśród bibliotek kościelnych. Ks. Andrzej Jakóbczak był również członkiem Zarządu Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides” (od 4 września 2013 roku)⁶³.

Od lipca 2015 roku dyrektorem diecezjalnej księżnicy jest ks. Piotr Tylec, który kontynuuje prace swoich poprzedników. W październiku 2017 roku otwarto nową czytelną biblioteki, połączoną z kłeryckim zakładem naukowym, której patronuje ks. Andrzej Wyrzykowski. Pomieszczenie to zapewnia wolny dostęp do najważniejszych pozycji z zakresu historii, teologii i filozofii. Poza tym na drewnianej antresoli umieszczono komplet patrologii greckiej i łacińskiej Migne’a, co stanowi niewątpliwą ozdobę tego miejsca.

Biblioteka Diecezjalna podjęła również starania o zaliczenie do grona „niektórych bibliotek naukowych”. Grupa ta, licząca obecnie ponad trzydzieści instytucji (m.in. Książnica Cieszyńska, Biblioteka Sejmowa i Biblioteka Raczyńskich w Poznaniu), skupia biblioteki o charakterze naukowym, które nie są afiliowane do uczelni wyższych. Po spełnieniu wszelkich formalności Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego rozporządzeniem z 12 grudnia 2017 roku zaliczył Bibliotekę Diecezjalną w Sandomierzu do wspomnianego grona⁶⁴. Przynależność do grupy bibliotek naukowych otwiera przed biblioteką nowe perspektywy rozwoju, m.in. możliwość skuteczniej-

⁶¹ Sprawozdania z realizacji programu można znaleźć na stronie internetowej: *Dziedzictwo kulturowe po klasztorach skasowanych na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej oraz na Śląsku w XVIII i XIX w.: losy, znaczenie, inwentaryzacja*, www.kasaty.pl/category/sprawozdania-z-realizacji, 08.02.2019.

⁶² Centralny Katalog Bibliotek „Fides”, <https://katalog.fides.org.pl>, 07.02.2019.

⁶³ W. Umiński, *Protokół z obrad XIX Walnego Zgromadzenia Federacji Bibliotek Kościelnych Fides*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych”, 1 (2014), s. 268-269.

⁶⁴ *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 12 grudnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobu i trybu zaliczenia bibliotek do niektórych bibliotek naukowych oraz ustalenia ich wykazu*, Dz.U. 2017, poz. 2427, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20170002427>, 09.05.2019.

Fot. 6. Czytelnia im. ks. Andrzeja Wyrzykowskiego

szego ubiegania się o środki pochodzące z programów realizowanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Jesienią 2018 roku rozpoczęto przenoszenie zasobu archiwum diecezji sandomierskiej do gmachu Biblioteki Diecezjalnej. W tym celu przeprowadzono remont jednego z pomieszczeń seminaryjnych, adaptując je do potrzeb archiwalnych. Ze składek kapłanów diecezji zakupiono i zamontowano specjalistyczne regały jezdne, w których umieszczono dokumentację aktową Kurii Sandomierskiej (Konsystorza). Natomiast na początku 2019 roku Wyższe Seminarium Duchowne udostępniło bibliotece jeszcze jedną salę, do której przeniesiono przesuwne regały z dotychczasowej siedziby Archiwum Diecezjalnego w Sandomierzu. Znajdą się w niej księgi metrykalne parafii diecezji sandomierskiej (od 1946 roku) oraz obecnej diecezji radomskiej (1946-1991).

Obecnie w Bibliotece Diecezjalnej pracuje sześć osób. Funkcję dyrektora pełni autor niniejszego artykułu. Opiekunem zasobu archiwum diecezji sandomierskiej jest ks. mgr Emil Hapak. Nad opracowywaniem i prowadzeniem programów ministerialnych (Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego: „Ochrona zabytków”, „Kultura cyfrowa”; Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego: „Działalność upowszechniająca naukę”⁶⁵) czuwa mgr Dorota Rejman. Poza tym zajmuje się ona opracowywaniem zasobu bibliotecznego oraz wprowadzeniem go do systemów informatycznych. W zadaniu tym wspiera ją mgr Monika Kopec. Miejscowe zbiory udostępnia czytelnikom mgr Izabela Marciniak, która prowadzi również zajęcia z języka polskiego i literatury dla kleryków sandomierskiego seminarium. W bibliotece pomaga też ks. mgr Jan Andrzejewski.

Opisywana ksiąźnica, oprócz zadań bibliotecznych polegających na zabezpieczeniu, opracowywaniu i udostępnianiu zbiorów, podejmuje wiele innych inicjatyw. W ostatnim okresie zorganizowano tu dwa sympozja naukowe o zasięgu ogólnopolskim. Pierwsze z nich, które odbyło się w 2017 roku, poświęcono osobie bp. Stefana Zwierowicza, drugie zaś biskupom sandomierskim (z racji jubile-

⁶⁵ Z krótkimi sprawozdaniami z realizacji programów ministerialnych przez Bibliotekę Diecezjalną w Sandomierzu można się zapoznać na stronach internetowych: *Zadania finansowane ze środków MKiDN*, <http://bdsandomierz.pl/mkidn.html>, 07.02.2019; *Zadania finansowane ze środków MNiSW*, <http://bdsandomierz.pl/mnsw.html>, 07.02. 2019.

uszu 200-lecia diecezji sandomierskiej obchodzonego w 2018 roku). Oprócz konferencji naukowych biblioteka przeprowadza konkursy dla dzieci i młodzieży, m.in. w 2017 roku przebiegał konkurs „Mój średniowieczny inicjał”. Poza tym w księżnicy prowadzone są lekcje biblioteczne i prezentacje zbiorów.

3. Zasób biblioteczno-archiwalny

Zasób Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu to zbiory trzech instytucji kościelnych, które w roku 2007 zostały połączone, zostaną zatem omówione z uwzględnieniem tego podziału.

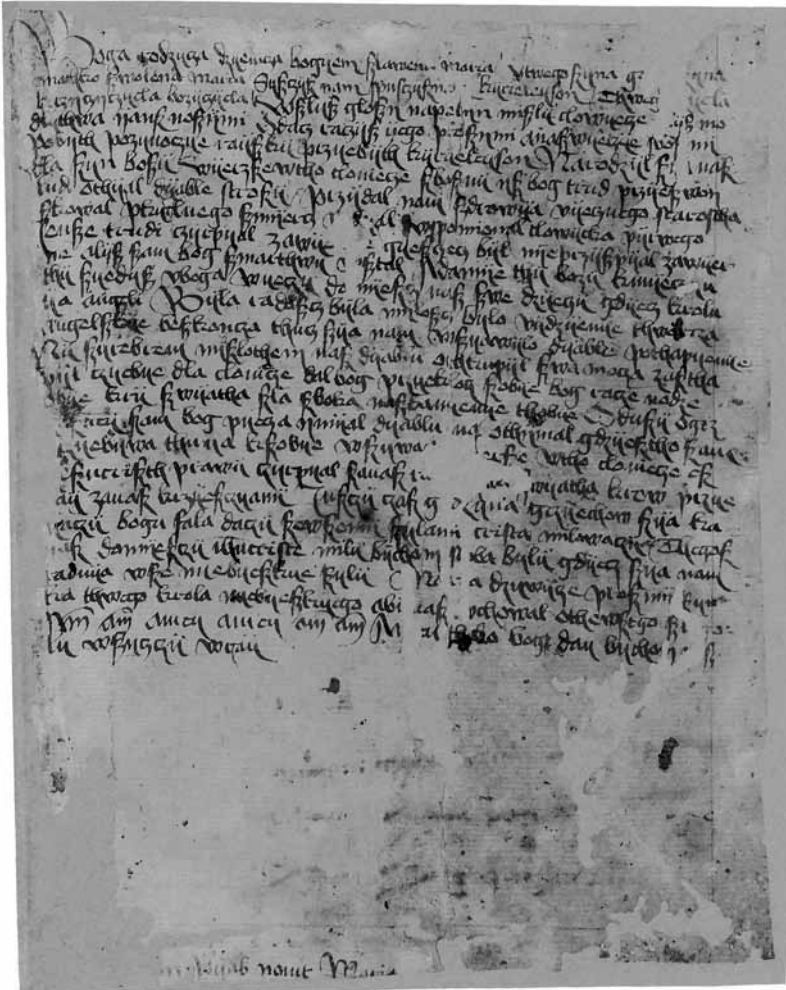
3.1. Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu

Do najcenniejszych zabytków piśmienniczych Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu można zaliczyć rękopis *Bogurodzicy* z drugiej połowy XV wieku. Jest on jednym z pięciu piętnastowiecznych zapisów tej pieśni. W drugiej połowie XIX stulecia wśród zbiorów sandomierskiej biblioteki seminaryjnej odnalazł go ks. Ludwik Piotrowicz. Rękopis znajdował się na tylnej wyklejce łacińsko-polskiego kodeksu o sygnaturze C 423, zawierającego kazania niedzielne Hieronima z Pragi oraz inne homilie różnych autorów. W 1961 roku wklejka ta została odklejona od okładki, rozprostowana i wzmocniona gazą. Prace te wykonały na zlecenie Instytutu Badań Literackich Pracownice Konserwacji Zabytków w Warszawie pod kierunkiem prof. Bohdana Marconiego⁶⁶.

Innym cennym rękopisem przechowywanym w księżnicy jest *Dyjalog o Zbigniewie Oleśnickim*. Przez długie lata był on własnością rodziny Oleśnickich. Znalazł się w bibliotece seminaryjnej prawdopodobnie wraz z przeniesieniem księgozbioru reformatów sandomierskich. Rękopis odnalazł ks. Apolinary Knothe, a w 1882 roku opublikował go ks. Ludwik Piotrowicz⁶⁷. Do ważnych zabytków pi-

⁶⁶ *Bogurodzica*, oprac. J. Woronczak, wstęp językoznawcy E. Ostrowska, oprac. muzykologiczne H. Feicht, Wrocław – Warszawa – Kraków 1962, s. 105-108.

⁶⁷ L. Piotrowicz, *Dyjalog o Zbigniewie Oleśnickim, wiersz łaciński*, w: *Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce*, t. 2, Kraków 1882, s. 325-362; M. Koczarska, *Piętnastowieczne biografie Zbigniewa Oleśnickiego*, „Studia Źródłoznawcze”, 24 (1979), s. 30-48.

Fot. 7. Piętnastowieczny rękopis Bogurodzicy

śmiennictwa należą również: kazania Klemensa z Radymna z XVI wieku, dzieła Petrarke z XV wieku, *Poema* Andrzeja Krzyckiego z 1574 roku oraz *Epigramatum* Sarbiewskiego⁶⁸. Inne białe kruki pochodzące ze zbiorów seminaryjnych to *Zoltarz pieśni Dawida*

⁶⁸ J. Mazur-Pietrzyk, *Druki sandomierskie*, s. 476.

Valentinusa Passera z 1538 roku oraz *Ogród Królewski* Bartosza Paprockiego z 1599 roku. Natomiast wśród najstarszych dzieł (inkunabułów) można wymienić *Decretum Gratiani* (Moguntiae 1472) oraz *Liber sextus Decretalium* (Basileae 1477)⁶⁹. Istotne znaczenie dla historyków mają zbiory archiwalne: benedyktynek sandomierskich, dominikanów klimontowskich, bernardynów radomskich, seminarium sandomierskiego oraz spuścizny: m.in. po ks. Janie Wiśniewskim, bp. Antonim Sotkiewicz i bp. Walentym Wójciku⁷⁰.

3.2. Archiwum i Biblioteka Kapituły Kolegiackiej i Katedralnej w Sandomierzu

Bardzo cenne zbiory zostały włączone do zasobu Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu wraz z przeniesieniem Archiwum i Biblioteki Kapituły Kolegiackiej i Katedralnej w Sandomierzu. Wśród nich znajduje się 328 dokumentów pergaminowych (102 ze średniowiecza, 99 z XVI wieku, 58 z XVII wieku, 44 z XVIII wieku oraz 25 nowszych) oraz dwadzieścia dziewięć dokumentów papierowych (do XIV do XIX wieku). Najstarszy z nich pochodzi z czasów pontyfikatu papieża Grzegorza IX (1227-1241)⁷¹. Oprócz dokumentów pergaminowych i papierowych do zasobu diecezjalnej ksiąźnicy włączono zespół rękopiśmienniczy wspomnianej kapituły. Liczy on 950 manuskryptów sporządzonych w okresie od XIII do XX wieku. Zespół ten zawiera dwa obszerne działy: księgi rękopiśmiennicze (średniowieczne kodeksy pergaminowe i papierowe, akta miejskie oraz akta oficjalatu sandomierskiego, radomskiego i in.), a także akta luźne o różnorodnej treści (akta prokuratorii kapitulnej; akta kościołów, parafii, miejscowości, osad wiejskich; materiał biograficzny i in.)⁷².

Wraz ze wspomnianą dokumentacją rękopiśmienniczą Kapituły Kolegiackiej i Katedralnej w Sandomierzu do Biblioteki Diecezjalnej trafiły książki, wśród których dominują starodruki (ok. 3 tys., w tym ponad 100 inkunabułów). Znaczna część z nich to dzieła religijne

⁶⁹ L. Piotrowicz, *Biblioteka w seminarium sandomierskim (dokończenie)*, s. 509.

⁷⁰ Zob. W. Wójcik, *Cenniejsze rękopisy*, s. 259-330.

⁷¹ F. Kiryk, *Pergaminy. Archiwum*, s. 7, 11.

⁷² Tenże, *Inwentarz rękopisów*, s. II-VI. W 2018 roku zasób Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu ma zasilić druga część materiałów rękopiśmienniczych pochodzących ze spuścizny Kapituły Katedralnej w Sandomierzu. Będzie to 300 jednostek archiwalnych (28 dokumentów pergaminowych, 207 dokumentów papierowych oraz 75 akt rękopiśmienniczych); *tamże*, t. 2, s. V.

(kaznodziejstwo – 412, ascetyka – 364, bibliistyka – 160), ale nie brakuje również innych dziedzin nauki (historia – 365, literatura piękna – 226, prawo – 161, polityka – 135, medycyna – 53, geografia – 52). Najstarsze woluminy pochodzą z lat siedemdziesiątych XV wieku (jedenaście)⁷³.

3.3. Archiwum Diecezjalne w Sandomierzu⁷⁴

Zasób archiwum diecezji sandomierskiej składa się z dwóch działów. Pierwszy z nich to zespół aktowy. W głównej mierze powstał on w ramach działalności Kurii Diecezjalnej (Konsystorza) w Sandomierzu (kilka jednostek archiwalnych pochodzi z konsystorza krakowskiego i kieleckiego). Obejmuje dokumentację związaną z funkcjonowaniem centralnych urzędów diecezjalnych (XIX-XX wiek), jak również parafii i duchowieństwa. Drugim działem jest zespół ksiąg metrykalnych. Znajdują się w nim duplikaty ksiąg pochodzących z parafii diecezji sandomierskiej (sandomiersko-radomskiej) z lat 1946-1991 oraz teże diecezji w jej nowych granicach (od 1992 roku). Zasób ten obejmuje również starsze księgi metrykalne, jednak wyłącznie z parafii miasta Sandomierza. Biblioteka Diecezjalna w Sandomierzu planuje uporządkowanie zespołu aktowego i sporządzenie dokładnego inwentarza tych archiwaliów.

Z zasobu Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu mogą korzystać wszyscy zainteresowani. Książki wydane po 1945 roku czytelnicy mogą wypożyczać poza gmachami księżnicy. Z druków starszych korzysta się tylko na miejscu (w czytelni podręcznej lub w Zakładzie Naukowym im. ks. Andrzeja Wyrzykowskiego). Do zbiorów specjalnych mają dostęp pracownicy naukowcy lub studenci po uprzednim przedstawieniu odpowiedniej rekomendacji (podpisanej przez promotora badań naukowych).

⁷³ W. Wójcik, *Starodruki w Bibliotece*, s. 251-252; por. tenże, *Archiwum i Biblioteka*, s. 30-41; T. Moskal, *Książka w kulturze sandomierskiego środowiska kolegiackiego do 1818 roku*, Lublin 2013.

⁷⁴ Władze diecezjalne planują wydzielenie tegoż zespołu z biblioteki i utworzenie nowej jednostki kościelnej: Archiwum Diecezji Sandomierskiej. Obie instytucje ze względu na lokalizację w tym samym gmachu i jedną dyrekcję będą prowadziły ze sobą ścisłą współpracę.

Bibliografia

- Aby byli jedno. Drugi Synod Diecezji Sandomierskiej. Dekrety i Instrukcje*, Sandomierz 1999.
- Biblioteka Cyfrowa, <http://bc.bdsandomierz.pl/dlibra>, 07.02.2019.
- Bogurodzica*, oprac. J. Woronczak, wstęp językoznawcy E. Ostrowska, oprac. muzykologiczne H. Feicht, Wrocław – Warszawa – Kraków 1962.
- Borowski Franciszek, *Dekret kasacyjny z roku 1819 i jego wykonanie w stosunku do zakonów diecezji sandomierskiej*, „Studia Sandomierskie”, 18, 1 (2011), s. 7-162.
- Buliński Melchior, *Monografia miasta Sandomierza*, Warszawa 1879 (reprint 2005).
- Buławowski Alfons, *Korespondencja z sandomierskiego*, „Przegląd Katolicki”, 1 (1863), s. 154-156.
- Centralny Katalog Bibliotek „Fides”, <https://katalog.fides.org.pl/>, 07.02.2019.
- Dziedzictwo kulturowe po klasztorach skasowanych na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej oraz na Śląsku w XVIII i XIX w.: losy, znaczenie, inwentaryzacja; sprawozdania z realizacji*, www.kasaty.pl/category/sprawozdania-z-realizacji, 08.02.2019.
- Graesel Arnim, *Handbuch der Bibliothekslehre*, Leipzig 1902.
- Kiryk Feliks, *Inwentarz rękopisów Archiwum Kapituły Kolegiackiej i Katedralnej w Sandomierzu XIII-XX wieku*, Sandomierz 2010.
- Kiryk Feliks, *Inwentarz rękopisów Archiwum Kapituły Kolegiackiej i Katedralnej w Sandomierzu*, t. 2: XII-XX wiek, Kraków 2018.
- Kiryk Feliks, *Pergaminy. Archiwum Kapituły Katedralnej Sandomierskiej. Katalog*, Sandomierz 2002.
- Kobierska-Maciuszko Ewa, *Stary i nowy BUW – zdarza nam się raz na sto lat!*, w: *Stare i nowe w bibliotece. Współpraca czy konkurencja. Konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego. Materiały konferencyjne*, red. M. Wrocławska, J. Jerzyk, Łódź 2010, s. 251-267.
- Koczerska Maria, *Piętnastowieczne biografie Zbigniewa Oleśnickiego*, „Studia Źródłoznawcze”, 24 (1979), s. 5-82.
- Kotkowski Stanisław, *Seminarium Duchowne w Sandomierzu w latach 1820-1926*, oprac. H. Szumił, Sandomierz 2010.
- Kubicki Paweł, *Biskup Antoni Ksawery Sotkiewicz, biskup sandomierski 1826-1901. Zarys monograficzny*, Sandomierz 1931.
- Kukliński Wawrzyniec, *Miasto prywatne Klimontów*, Sandomierz 1911.
- Łodyński Marian, *Materiały do dziejów państwowej polityki bibliotecznej w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim (1807-1831)*, Wrocław 1958.

- Mazur-Pietrzyk Jolanta, *Druki sandomierskie przechowywane w Bibliotece Seminarium Duchownego w Sandomierzu*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 64 (1995), s. 463-564.
- Moskal Tomasz, *Książka w kulturze sandomierskiego środowiska kolegiackiego do 1818 roku*, Lublin 2013.
- Osiecka Małgorzata, *System kancelaryjny i archiwalny komisji rządowych w Królestwie Polskim w latach 1815-1867* [pr. doktorska napisana pod kierunkiem dr. hab. Stefana Ciary], Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2014 [mps].
- Pestka Wojciech, *Jak mało... Ks. Józef Gacki (1805-1876) – zarys biografii*, Radom 2012.
- Piotrowicz Ludwik, *Biblioteka w seminarium sandomierskim (dokończenie)*, „Przegląd Katolicki”, 19 (1881), s. 508-511.
- Piotrowicz Ludwik, *Biblioteka w seminarium sandomierskim*, „Przegląd Katolicki”, 19 (1881), s. 475-476.
- Piotrowicz Ludwik, *Dyalog o Zbigniewie Oleśnickim, wiersz łaciński*, w: *Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce*, t. 2, Kraków 1882, s. 325-362.
- Prima Synodus Dioecesis Sandomiriensis*, Sandomierz 1923.
- Rejman Dorota, Kopec Monika, *Sprawozdanie końcowe z prac inwentaryzacyjnych druków z bibliotek klasztornych znajdujących się w Bibliotece Diecezjalnej w Sandomierzu. Etap od czwartego do ósmego: 1 V 2013 – 31 V 2014 r.*, „Hereditas Monasteriorum”, 4 (2014), s. 493-504.
- Rokoszny Józef, *Stare druki przechowywane w bibliotece seminaryjnej w Sandomierzu*, „Kwartalnik Teologiczny”, 1,3-4 (1902), s. 1-6.
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 12 grudnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobu i trybu zaliczania bibliotek do niektórych bibliotek naukowych oraz ustalenia ich wykazu*, Dz.U. 2017, poz. 2427, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20170002427>, 09.05.2019.
- Tylec Piotr, *Biblioteka Diecezjalna w Sandomierzu*, „Zeszyty Sandomierskie”, 24,45 (2018), s. 35-41.
- Umiński Wacław, *Protokół z obrad XIX Walnego Zgromadzenia Federacji Bibliotek Kościelnych Fides*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych”, 1 (2014), s. 268-269.
- Wiśniewski Jan, *Katalog prałatów i kanoników sandomierskich od 1186 do 1926 r. tudzież sesje Kapituły Sandomierskiej od 1581 do 1866 r.*, Radom 1928.

- Wójcik Walenty, *Archiwum i Biblioteka Kapituły w Sandomierzu*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 7 (1963), s. 5-41.
- Wójcik Walenty, *Cenniejsze rękopisy Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 4 (1962), s. 259-330.
- Wójcik Walenty, *Ks. Andrzej Wyrzykowski (1879-1955)*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 2,1-2 (1961), s. 298-302.
- Wójcik Walenty, *Starodruki w Bibliotece Kapituły Sandomierskiej*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 37 (1978), s. 249-259.
- Wójcik Walenty, *Włączenie zbiorów poklasztornych do Biblioteki Seminarium Duchownego w Sandomierzu*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 1,2 (1959/1960), s. 50-65.
- Zadania finansowane ze środków MKiDN*, <http://bdsandomierz.pl/mkidn.html>, 07.02.2019;
- Zadania finansowane ze środków MNiSW*, <http://bdsandomierz.pl/mnisw.html>, 07.02. 2019.
- Zdanowski Józef, *Seminarium duchowne w Kielcach. Szkic historyczny w dwóchsetną rocznicę założenia*, Kielce 1927.

Streszczenie

Artykuł prezentuje historię i współczesną działalność Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu. Instytucja ta powstała z inicjatywy bp. Andrzeja Dziegi w 2007 roku z połączenia trzech sandomierskich jednostek kościelnych: Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego, Archiwum Diecezjalnego oraz Archiwum i Biblioteki Kapituły Kolegiackiej i Katedralnej. Trzonem nowej instytucji jest w głównej mierze biblioteka seminaryjna, dlatego też artykuł szerzej omawia jej historię. Współczesną działalność Biblioteki Diecezjalnej autor ukazuje na podstawie własnej działalności dyrektorskiej i osobistych spostrzeżeń. Artykuł opisuje również zasób archiwalno-biblioteczny księżnicy z uwzględnieniem podziału na trzy wspomniane instytucje kościelne.

Słowa kluczowe

Biblioteka Diecezjalna, Sandomierz, diecezja sandomierska, Wyższe Seminarium Duchowne w Sandomierzu, archiwum diecezjalne, Kapituła Kolegiacka i Katedralna w Sandomierzu